

EESTI LINNAD

(end. „LINNAD ja ALEVID“)

EESTI LINNADE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Väljaandja: Eesti Linnade Liit, Tallinnas. Vastutav toimetaja: V. Smetanin.

Toimetus ja talitus: Eesti Linnade Liit, Tallinn, Pikk 6

Imub 10 korda aastas.

XI aastakäik.

Numbri hind 25 senti

Nr. 6

November

1938

SISU.

Linnade perspektiivkavadest —
V. Smetanin.

Eesti Linnade Liidu tegevusest.

Kroonika.

EESTI LINNAD

EESTI LINNADE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Väljaandja: Eesti Linnade Liit, Tallinnas --- Vastutav toimetaja: V. Smetanin

№ 6

XI AASTAKÄIK

Toimetus ja talitus: Eesti Linnade Liit, Tallinn,
Pikk 6, telefon 431-58.

Ilmub 10 korda aastas.

Numbri hind 25 s.

November

1938

Linnade perspektiivkavadest.

V. Smetanin.

Kiiresti arenev elu seab linnaomavalitsusi järjest uute ülesannete ette, kuna endised alatasa suurenevad. Nende täitmise aga muutub linnadele ikka raskemaks, sageli isegi võimatuks. Isegi seadustega sunduslikuks tehtud ülesandeid ei suudeta täita korrapäraselt, rääkimata vabatahtlikult enda peale võetud kohustusist.

Peamine põhjus peitub selles, et linna rahanduse korraldus, eriti tuluallikad, ei vasta enam aja nõudeile. Juba aastaid on linnad korduvalt pöördunud Eesti Linnade Liidu poole palvega astuda vajalikke samme olundi parandamiseks. Seda on ka tehtud mitmel puhul, kuid kahjuks on siin tulnud rahulduda alati palliatiividega.

Et aga rahanduslik pingeline linnades on järjest suurenenud, mille vähendamiseks ei aita enam poolikud vahendid, siis tuleks käsile võtta radikaalseid abinõusid ja küsimust võtta selgitamisele mitte ainult finantspoliitiliselt lähtekohalt, vaid laiemas ulatuses ja reformida linnade rahandust vastavalt selle suurele tähtsusele, mida evivad linnad riiklikus elus.

Eesti linnad on, nagu igal pool mujalgi, kultuurikeskused. Eestile, kui väikeriigile, ja eesti rahvale on kultuuri tõstmine ja süvendamine laiemais kihtides eriti tähtis. Rahvuslik elu- ja vastupanujõud sõltuvad väikerahvail suurel määral sellest, kuivõrt tugevasti ja sügavasti on rahvahulgad mõjustatud kultuurist, millisel kultuuritasemel püsitakse ja kuidas on suudetud üldise kultuuri raames arendada rahvuslikku kultuuri. Maailmaajaloos leidub palju tõendusid sellest,

et just väikerahvaste kultuur on olnud see, mis neid on säilitanud, kui rahvast, sageli kui riiki.

Eestil on mõlemad ülesanded — säilitada oma riiklust ja kaitsta oma rahvast. See tees — nii lihtne ja arusaadav, kui ta ka on — seab aga keerulisi ja suuri nõudeid nende tegurite vastu, millised on kutsutud levitama ja kandma kultuuri rahvahulgisse ja tõstma nende heakäekäiku.

Kultuuri tõstmine pole ühe aasta, vaid aastakümnete ja -sajandite töö. Seepärast, kui tahetakse saavutada sellel alal tõsiseid tulemusi, peab ka kavakindlasti töötama pikemaajalise kava järgi.

Ja siin tuleb meil kohe kokku puutuda linnadega, kui kultuurikeskustega, ja vaadata, kas nende teotsemine toimub selliseis raames ja alusel ning on suunatud sellisel, et kindlustab parimaid ja maksimaalseid tulemusi tähendatud sihtide taotlemisel.

Praegu töötavad meil omavalitsused ja ka riiklikud asutised suures osas üheaastaste töökavade teostamisel sedavõrt, kuivõrt see on kindlustatud rahanduseliselt vastava aasta eelarvega. Alles mõne aasta eest kerkis teravhoiuala kuusaastaku kava; peale selle on mõnel omavalitsusel olemas mõne oma ettevõtte pikemaajaline laiendamiskava ja see on pea kõik.

Kui teotseda vaid üheaastaste kavade järgi aastaeelarvete alusel, ilma et alati ja igal alal oleks silmas peetud tuleviku perspektiive, võib kergesti juhtuda, et tehakse nii mõnigi väärsamm või mõnigi kõrvalekaldumine otsemaist teist, eriti siis,

kui pääsevad mõjule mõne kihi egoistlikud huvid. Kui arvestada seda, et kommunaalmajapidamise üksikud alad on üksteisega orgaaniliselt tihedasti seotud, mis selgub eriti kujukalt, kui neid alasid, nende arenemiskäiku vaadelda pikema aja perspektiivis, siis on täiesti loomulik ja tarvilik käsitleda ka nende alade arendamise probleeme samuti pikemaajaseis tegevuskavus.

Väljudes neist kaalutlusist, on mitmel pool, mitmes riigis — nii riikliku ülesehitamise ja kommunaalalal — võetud tarvitusele pikemaajased kavad, mis võimaldavad ja kindlustavad kavakindlat ja igapidi läbikaalutud, kooskõlastatud tegevust pikema aja vältel. Perspektiivkavad pole seetõttu formaalsest seisukohast õieti midagi muud, kui pikemaajased kavad, ilma nende ajamäära konkreetse äratähendamiseta.

Linnaomavalitsuste ülesanded, nagu juba tähendatud, kasvavad ja suurenevad järjest ja pole kerge saada üle nende teostamisel tekkivaist raskusist. Tuleb teha põhjalikku, süstemaatilist ja kavakindlat eeltööd, et vältida kõrvalise tähtsusega küsimuste juhusliku esiletõstmist. Aga suuri ülesandeid ei või lahendada ühe aastaga, vaid selleks on vaja aastaid. Mõnikord näib, et linnaomavalitsused just kui kardaksid asuda suuremate küsimuste lahendamisele, õigustades seda oma kogukonna rahanduselise nõrkuse ja tehnilise vilumatusega. On väga võimalik, et probleem ise polegi põhjalikult selgitatud, pole põhjalikult arvestatud ja uuritud kõike võimalusi ja kulusid. Aga kui selline eeltöö on tehtud, siis võib kergesti osutada, et ülesannatuid raskusi õieti pole, vaid teatud rahanduselise eeldusega võiks saada raskusist jagu ja linnade üldkultuurilised elutingimused paraneks tunduvalt.

Perspektiivkava koostamine antud linnale sunnib selgitama selle omavalitsuse ülesannete kogu ja probleemi põhjalikult. Samuti eeldab see kohaliku kommunaalmajapidamise tundmaõppimist ühes kõigi ressurside selgitamisega, milliste mobiliseerimisest sõltub suurel määral kava teostamine. Ei tohiks

aga arvata seda, et kui töötada välja perspektiivkava, et siis igaaastased töökavad kaotavad oma väärtuse, et siis pole üldse jäetud omavalitsusile vabad käed, et võiks rakendada oma jõu mõne uue, ootamatult päevakorrale kerkinud probleemi lahendamisele. Just perspektiivkava toob suurema kavakindluse igaaastasisse kavusse, seob neid teatud organiliseks tervikuks ja lubab arvestada ka seda, millisel määral või ulatuses on tungivalt vaja jätta linnaomavalitsusele „vabad käed“ eelarve summade fikseerimisel.

Perspektiivkava on ka vahend, mis sunnib linnaomavalitsuste vastutavaid tegelasi looma omale kommunaalpoliitilise ilmavaate ja rajama oma tegevusele selgeid sihtjooni. Kahjuks mõnikord jäävad need rikkalikkude päevamurede varju või päevamurede rõhuv mõju, millega ristuvad mitmesugused erihuvid ja tingimused, raskendab väga tegevuse „punase joone“ õiget tabamist.

Linnaomavalitsuste tegevuse edukus sõltub suurel määral sellest, kui võrd kohalik elanikkond toetab omavalitsust tema töös, kui võrd omavalitsusel on kohaliku elanikkonna täielik usaldus. Seda kergem on linnaomavalitsusil ka otstarbekohaselt korraldada kodanikkonna maksukoormat ja seda vähem on oodata maksnikkude vastuseisu, nurinat ja rahulolematust, mida suurem on kodanikkonna laiemate kihtide arusaamine linnaomavalitsuse tegevusest; selle õige hindamine ja mida suurem on kodanikkude usaldus linnaomavalitsuse vastu. Igaaastased saavutised on liiga väikesed selleks, et kõita rahva laiemate hulkade tähelepanu. Selleks peab olema midagi monumentaalset. Seetõttu olgu kavas ka midagi imposantset, mida kodanikud võiksid imetella, austada ja tõsiselt hinnata, kuid millised kavad olgu siiski reaalsed, aga mitte „õhulossid“. Igal linnal on terve rida selliseid korraldamata alasid ja küsimusi, mis puudutavad elanikkonna laiemate kihtide huve. Nende lahendamise võimalusi tuleb süstematiseerida ja koondada ühte tervikusse — pikemaajasesse perspektiivkavva, millest tuleb infor-

meerida kohaliku ja pealinna ajakirjanduse kaudu ka seltskonda.

On ju üldiselt teada, et näiteks heakorralal — mis evib rahvatervishoiu seisukohalt suure tähtsuse, sest see on õieti ärahoidev tervishoid — kõik me linnad jätavad väga palju soovida. Ainult mõnes linnas on suudetud korraldada oma elanikkonna varustamist terve joogiveega, ainult üksikuis linnades rahalised ressursid lubavad hoolitseda reovee ärajuhtimise eest ja korraldada kanalisatsiooni. Kui puudulik on me linnades tänavate kate, on ka üldiselt teada. Haljasalasad on vähe, eriti parke ja puiesiteid. Tolmu ja suitsuga võitlemine on alles algastmel. Elektri levimine peaks toimuma palju intensiivsemalt, kui see on olnud senini. Linnade planeerimine — eeltingimuste loomine, et elanikkonna laiemad kihid saaksid küllaldaselt õhku ja päikest, ja et linnade kavakindel kasv oleks kindlustatud jätab samuti väga palju soovida. Ka korteriküsimus nõuab iga aastaga suurema tähelepanu pühendamist. Peale selle vajavad linnad koolimaju, haiglaid, laste- ja vanadekodusid jne. Kõik need on ülesanded, millede lahendamisele tuleb linnaomavalitsusil asuda ja mida rutem, seda parem, sest vastasel korral me rahva väljasuremine võtab veelgi ohtlikuma ilme. Lahendades mõjuvalt kommunaalprobleeme, suudame alla suruda suremuskoefitsienti, mis meie linnades on küllaltki kõrge, kuna sündimus on seevastu väike. On kergem ülesanne alla suruda suremuskoefitsienti, kui samavõrra tõsta sündimuskoefitsienti.

Teisest küljest on ju teadupärast me linnaomavalitsuste rahandus väga kitsal alusel, et oleks võimalik teostada midagi suuremat. On vajalik selle põhjalik reform linnade tulude tõstmiseks ja pikaajase krediidi loomiseks. Reformi ulatuse ja lähema iseloomu äramääramiseks on aga tarvis andmeid, kui suurel määral linnad vajavad lisatulusid nii korralise, kui ka erakorralise eelarve jaoks. Perspektiivkava üheks tähtsamaks ülesandeks ongi selliste andmete hankimine. Sellise kava koostamiseks nõutas Eesti Linnade

Liit linnadelt andmeid, varustades linnu mitmesuguste arvutamiskoeffitsientide ja normidega, et saavutada sisult ühtlaselt kalkuleeritud summaksid. Arvestades meie kehvatust, oleks Eesti Linnade Liidu arvates otsarbekohaseim, et esimene perspektiivkava oleks arvestatud 10-aastaks, millise aja jooksul on võimalik teostada suuremaid ja kulukamaid ülesandeid. Peale selle, et vältida linnade kavatsuste laialivalgumist paljudete tegevusaladele, on arvatud, et perspektiivkava oma sisult peaks piirduma vaid heakorraprobleemidega laiemas mõttes, mis hõlmaks nii tervishoiu, tehnilise ala ja ettevõtete ja ruumide juurdesoetamise probleemi, s. o. haiglate, kodude, koolide ja muude ehitiste püstitamist. Seega perspektiivkava kõik punktid on seotud teatud kuludega, raha investeerimisega.

Eesti Linnade Liidu poolt nõutavad andmed esitasid vanast 19 linnast 16 (puuduvad kolm — Kuressaare, Tõrva ja Paldiski), kuna uutest linnadest on puudu andmed kuuest linnast — Mõisakülast, Kundast, Elvast, Kallastest, Kilingi-Nõmmest ja Mustlast, kes loobusid andmete esitamisest mitmesuguseil põhjusil. Hinnates esitatud materjali formaalsest seisukohast, tekivad küsimused — kas on kasutadaolev materjal sedavõrd täielik, et selle põhjal võiks saada küllalt tõetruud pilti Eesti linnade üldisest olundist ja ka selle kohta, mida lähema kümne aasta jooksul tuleks linnadel teostada ja kas käesoleva materjali põhjal on võimalik küllalt täpselt välja arvutada, millises ulatuses on tarvilik parandada linnade rahanduslikku seisundit.

Kuna andmed puuduvad väiksemaist linnadest, kelle elanikkude arv on: vanades 8599 ja uutes 8923, kokku 17 522 ehk 4,7 % kõigi linnade elanikkude üldarvust, võib väikese veaga välja arvutada ka kaudselt neile linnadele tarvisminevat summat.

Nii võiks ühe elaniku kohta arvutada: Kuressaares — sama palju kui Võrus — 147 kr., Tõrvas, Mõisaküläs, Jõhvis, Kundas ja Elvas — Antsla normide järgi — 57 kr., Kallastel, Kilingi-Nõmmes, Mustlas ja Pal-

Tab. 1. Linnade kulud tegevusalade järgi.

Linnad	A L A D										Kokku		
	Linna planeerimine, kr.	Tervishoid, kr.	Haridus, kr.	Hoolekannep, kr.	Heakord, kr.	Turhoo-need ja turud, kr.	Raekojad, kr.	Linna maad, mõisad ja majad, kr.	Linna ettevõteted, kr.	Kr.	%	Elaniku kohta	
Tallinn	1 490 000	2 950 000	1 796 000	772 000	7 343 000	2 330 000	2 000 000	25 000	13 120 000	31 826 000	50,99	217,66	
Tartu	557 000	363 000	1 986 000	110 000	4 098 325	—	—	53 500	5 481 200	12 649 025	20,27	209,38	
Narva	—	325 000	560 000	20 000	920 500	150 000	—	—	497 000	2 472 500	3,96	102,26	
Pärnu	72 000	400 000	660 000	207 000	1 285 360	435 000	225 000	477 100	1 011 300	4 772 760	7,65	222,96	
Nõmme	—	72 000	400 000	—	200 000	—	—	—	50 000	722 000	1,16	36,61	
Viljandi	62 500	325 000	285 500	85 000	430 000	—	—	—	100 000	1 288 000	2,06	100,60	
Valga	33 000	115 000	230 000	—	281 500	—	—	—	180 000	839 500	1,35	80,27	
Rakvere	46 400	750 000	461 300	60 000	419 500	—	—	24 200	213 500	1 974 900	3,16	194,07	
Võru	30 800	164 500	198 000	35 000	437 000	—	—	—	85 000	950 300	1,52	147,20	
Petseri	16 240	—	90 000	—	247 860	—	—	—	208 500	562 600	0,90	116,70	
Haapsalu	89 000	8 000	100 000	26 000	268 000	—	—	50 000	406 500	947 500	1,52	198,43	
Tapa	5 000	90 000	196 800	—	73 500	—	35 000	—	66 000	466 300	0,75	122,07	
Paide	25 000	210 000	25 000	46 000	245 000	—	40 000	—	112 000	703 000	1,13	204,12	
Türi	1 600	5 000	115 000	8 000	125 500	—	70 000	—	35 000	360 100	0,58	110,26	
Põltsamaa	—	40 000	5 000	2 000	142 000	8 000	—	—	121 500	318 500	0,51	108,22	
Mustvee	—	10 000	87 000	—	—	—	25 000	—	—	122 000	0,19	42,94	
Otepää	10 000	50 000	7 000	25 000	70 500	—	35 000	—	128 000	325 500	0,52	153,18	
Sindi	10 000	70 000	140 000	—	223 580	—	—	8 000	10 000	453 580	0,73	244,65	
Antsla	—	20 000	12 000	—	23 000	—	—	—	27 000	90 000	0,14	57,77	
Kärda	1 050	—	—	20 000	14 350	2 000	—	—	—	37 400	0,06	25,72	
Jõgeva	—	—	—	20 000	13 000	—	25 000	—	23 000	81 000	0,13	70,80	
Suure-Jaani	—	6 000	55 000	—	91 420	—	25 000	—	23 300	200 720	0,32	194,68	
Keila	60 000	30 000	—	20 000	102 200	—	—	—	36 000	248 200	0,40	256,14	
Kokku	2 509 590	6 003 500	7 409 600	1 456 000	16 983 095	2 925 000	2 480 000	637 800	22 006 800	62 411 385	—	179,42	
%%	4,02	9,62	11,87	2,33	27,21	4,69	3,98	1,02	35,26	—	100,00	—	

diskis — Kärdda normide järgi — 27 kr.
Siis saaksime veel täiendavalt:

Kuressaare . . .	711 627 kr.
Tõrva	174 025 „
Mõisaküla . . .	126 996 „
Jõhvi	224 730 „
Kunda	204 930 „
Elva	191 950 „
Kallaste	43 335 „
Kilingi-Nõmme	39 015 „
Mustla	25 461 „
Paldiski	19 305 „

Kokku 1 761 378 kr. lisakulusid 10 aasta jooksul ehk 176 137 kr. aas-

Kõigi linnade perspektiivkavade üldkuvõte on toodud tab. 1 (vt. lk. 84).

Sellest tabelist nähtub, et üldsummas oma kavatsuste teostamiseks eelseisva 10 aasta jooksul peaksid linnad kulutama 62 411 385 kr. Sellele tuleks juurde lisada ülalpool kaudselt arvatud summa 1 761 378 kr. Seega saame üldsumma kõigi linnade kohta, mis võrdub 64 172 753 kr.

Eesti Linnade Liit kontrollis enne kokkuvõtte tegemisele asumist linnade poolt kalkuleeritud üksikud summad ja samuti ka kulude otstarvet, kusjuures kärpis nii mõndagi. Esialgse kokkuvõtte järgi tõusis kulude üldsumma ümmarguselt 66 000 000 kroonini. Kärpimisi tehti 4 000 000 kr. ulatuses ja jäeti kavusse vaid hädavajalikemad kulud. Nii kustutati Tartu kavast ettenähtud krematooriumi ehitamise kulud 100 000 kr., kõigis linnades (peale Tartu) turbatööstuste asutamiseks ettenähtud kulud, sest ülemaaliste elektriijaamade asutamisega arendab riik ka turbatööstusi, siis muuseumihoonete ehitamise jms. kulud. Peale selle asuti seisukohale, et uute ettevõtete asutamine ja vanade laiendamine peaks toimuma laenude abil juhtumel, kui tarvilikke kulusid pole võimalik katta täiel määral korralise eelarve, oma fondide ja erikapitalide summadega.

Võtame nüüd linnade perspektiivkavad lähemale sisulisele vaatlusele nende suhtelise tähtsuse järjekorras rahanduselisest küljest.

Tab. 2. Ettevõtted.

Alad	Ettenähtud kulude üldsumma, kr.	Kulude katmise allikad				
		Korraline eelarve, kr.	Oma fondid, kapitalid, kr.	Laenud, kr.	Erimaksud, kr.	Katmata, kr.
Vesivarustus . . .	3 392 800	63 000	—	2 814 500	454 000	61 300
Elektriijaamad ja võrgud	13 059 300	2 200 000	5 000 000	5 859 300	—	—
Gaasivabrikud . . .	1 700 000	—	250 000	1 450 000	—	—
Turbatööstused . . .	553 200	—	—	553 200	—	—
Tapamajad	405 500	—	—	405 500	—	—
Apteegid	135 000	—	—	135 000	—	—
Pandimajad	348 000	—	—	348 000	—	—
Trammid ja omnibused	751 000	—	—	751 000	—	—
Muud ettevõtted . .	1 662 000	—	—	1 662 000	—	—
Kokku	22 006 800	2 263 000	5 250 000	13 978 500	454 000	61 300

Nii absoluutsummas, kui ka suhteliselt on suurimad kulud ettevõtete alal — 22 006 800 kr. ehk 35,26 % perspektiivkavade üldsummast. Paistab, nagu tahaksid linnad arendada oma tegevust ettevõtete alal laiaulatuseliselt, kuid tegelikult pole see siiski nii. Vaadeldes üksikute linnade summesid lähemalt, näeme, et Tallinn kavatseb kulutada ettevõtete alal 13 120 000 kr., Tar-

tu — 5 481 200 kr., kokku 18 601 200 kr. Teistele linnadele langeb 3 405 600 kr., mida, arvestades linnade arvu, ei saa pidada kuigi suureks.

Lõviosa kuludest ettevõtete alal on arvatud elektriijaamade ja võrgu laiendamiseks — 13 059 300 kr. Kuid ka siin esineb Tallinn 9 000 000 krooniga ja Tartu 3 270 000 krooniga, kokku

12 270 000 kr. ehk 93,9 %, nii et teistele linnadele langeb juba võrdlemisi väike summa — 789 300 kr. ehk 6,1 %.

Järgmistena oma suuruselt on vesivarustuskulud. Oma iseloomult on suur osa neist õieti heakorrakulud, sest sageli ei taotelda siin mitte rahalist tulu, vaid ainult tervishoiulisi sihte. Ülevaatlikkuse huves on aga koondatud kõik vesivarustuskulud ühte gruppi.

Kui vaadelda üksikute linnade summasid, siis ka siin langeb lõviosa kuludest Tallinnale ja Tartule — kokku 2 640 000 kr., kuna teistele linnadele kokku vaid 752 000 kr. Suur osa viimaseist kavatsuvad elanikkude joogiveega varustamiseks ehitada puurkaevusid, mõned neist ka laiendada olemasoleva veevärgi torustikuvõrku.

Gaasivabrikute alal ettenähtud summa on arvatud kulutada vaid Tallinna uue gaasivabriku ehitamiseks — 1 200 000 kr. ja magistraalorustiku laiendamiseks — 500 000 kr.

Turbatööstuse alal on kulusid ette näinud vaid üks linn — Tartu. Teiste linnade kavatsused turbatööstuse laiendamiseks või uute asutamiseks, nagu juba ülal on tähendatud, kustutati. Tartu turbatööstus on seotud Ulila elektrijaamaga ja ühes elektri tarvitamise suurenemisega on möödapääsmatu ka turbatööstuse laiendamine ja seepärast tuli ka summa jätta kavva.

Tapamajaasjandus vajab parandamist mitmes linnas. Rida väiksemaid linnu, nagu Tapa, Otepää, Antsla ja Keila, soovivad ehitada omale uut tapamaja, teised kohendada ja täiendada olemasolevat. Pärnu ja Viljandi soovivad saada külmutushooneid, mille ehitamise kuludeks on arvatud esimeses 135 000 kr. ja teises 50 000 kr. Üldse esineb kulusid tapamajade alal 13 linnas. Tallinna ja Tartu pole tapamajaasjanduse alal kulusid ette näinud.

Apteekide soovivad avada Rakvere, Petseri, Paide, Põltsamaa ja Jõgeva. Siin pole suurt kulude erinevust. Tallinn kavatses oma II Apteegile ehitada erihoone.

Pandimaju on praegu teatavasti

vaid Tallinnal ja Tartul. Uusi pandimaju soovivad avada Narva, Pärnu ja Nõmme. Tartu kavatses oma pandimaja laiendada.

Trammi ja omnibuste alal on kulusid ette näinud Tallinn 500 000 kr. ja Narva — ainult omnibusile — 203 000 kr. Liini oma kätte soovib võtta ka Otepää, kuna Haapsalu tahab ehitada autogaraaži.

Lõpuks grupis „Muud ettevõtted“ leiame ujula ehitamiseks Tallinnas 400 000 kr. On kavatsus kasustada Elektriijaama sooja vett, mis praegu kasustamata voolab merre. Kulude selles grupis on veel ette nähtud Tartu linna panga ümberehituseks 150 000 kr. ja panga põhikapitali suurendamiseks — 100 000 kr., Pärnus — linna panga põhikapitaliks — 100 000 kr., pesumaja ehitamiseks 25 000 kr., rannasalongi ehituseks — 120 000 kr. ja kalasadama ehituseks 45 000 kr. Petseri vajab turistidekodu ehituseks 50 000 kr., Haapsalu — mineraaljoogihalli ehituseks 4000 kr., rannahotelli ehituseks 200 000 kr., piimafarmi asutamiseks 15 000 kr. Paralepa restorani ehituseks 26 000 kr. Lõpuks on Suure-Jaanil kavatsus asutada aiaäri, milleks kulub 2500 kr., ja laiendada elektrijaama juures olevat jahuveskit, mis nõuab kulu 15 000 kr.

Vaadeldes keskmiste ja väikeste linnade — nii vanade, kui uute — kavatsusi ettevõtete alal, peab tunnustama, et linnad on siin toimunud vägagi tagasihoidlikult. Kui jätta kõrvale Tallinna ja Tartu summad, mis iseendast baseeruvad täiesti reaalasel alusel, siis teistele linnadele langeb kulusid väga vähe. Arvatavasti on siin linnavalitsusi takistanud julgemalt suhtuda ettevõtete probleemi pikaaegse krediidi saamise raskused. Viimane asjaolu annab end aga eriti valusasti tunda just väikesis omavalitsusühikuis, pidurdades nende tegevuse arendamist ettevõtete alal, kus just pikaaegne krediit on määravaks teguriks. Ettevõtete alal ettenähtud töid on võimalik teostada vaid siis, kui osutub võimalikuks saada laene üldsummas 13 978 500 kr. Sellela pole üldse mõeldav enam-vähem intensiivne tegevus ettevõtete alal.

Tab. 3. Heakord.

Alad	Ettenähtud kulude üldsumma, kr.	Kulude katmise allikad			
		Korraline eelarve, kr.	Riigi toetused, Teedekapitalist, kr.	Erimaksud, kr.	Katmata, kr.
Kanaliseerimine ja gaasivarjendid	4 752 880	1 667 000	—	1 284 640	1 801 240
Tänavate ehitus	9 389 945	646 400	4 542 100	3 000	4 198 445
Tänavate valgustus	508 050	422 800	—	—	85 250
Väljakud ja haljasalad	1 814 070	454 000	—	—	1 360 070
Ujulad ja käimlad	266 150	84 350	—	—	181 800
Kalmistud	83 000	3 000	—	—	80 000
Mitmesugused	169 000	8 500	—	—	160 500
Kokku	16 983 095	8 286 050	4 542 100	1 287 640	7 867 305

Heakorralised kulud moodustavad suuruselt järgmise grupi peale ettevõtete kulude. Heakorralised võrduvad üldsummas 16 983 095 krooniga, millest Tallinnale langeb 7 343 000 kr. ja Tartule 4 098 325 kr., kokku 11 441 325 kr. ehk 67,3%, kuna teistele linnadele 5 541 770 kr. ehk 32,7%.

Heakorraline alal on linnade peamiseks mureks tänavate ehitamine, nende sillutamine ja katmine moodsate katetega, milleks vajatakse 9 389 945 kr. Sellest summast langeb Tallinnale 3 410 000 kr. ja Tartule 2 761 325 kr., kokku 6 171 325 kr. ehk 65,9%, kuna teistele linnadele 3 218 620 kr. ehk 34,1%.

Mis puutub tänavate ehitamise ala kulude kattes, siis peaks see toimuma peamiselt toetussummade arvel Teedekapitalist ja nimelt 4 542 000 kr. suuruses. Korraliste eelarvete summadest suudetakse katta vaid 646 400 kr.

Kanaliseerimise, tuletõrje ja gaasikaitse ala korraldamine nõuaks 4 752 880 kr., sellest Tallinnas kanaliseerimine — 1 235 000 kr., tuletõrje — 690 000 kr. ja gaasikaitse — 600 000 kr., kokku 2 525 000 kr.; Tartus ainult kanaliseerimine — 1 000 000 kr., seega Tallinn ja Tartu kokku 3 525 000 kr. ehk 74,1%. Teistele linnadele langeb 1 227 880 kr. ehk 25,9%. Peale Tallinna on gaasivarjendite ehitust ette näinud Valga, Võru, Petseri ja Rakvere — üldsummas 80 000 kr., nii et kanaliseerimisele langeks vaid 1 147 880 kr. (peale Tallinna ja Tartu).

Ainult kanaliseerimise kuludeks on kõigis linnades kalkuleeritud 3 382 818 kr. Gaasivarjendite ehitamise kuludeks 680 000 „ Tuletõrjekuludeks (ainult Tallinn) 690 000 „
Kokku 4 752 880 kr

Sellest summast kaetakse 1 667 000 kr. korralisest eelarvest, erimaksud (heakorralised) annaksid 1 284 640 kr., kuna katmata jääb 1 801 240 kr. Olgu muuseas tähendatud, et kanaliseerimise kulud Tallinnas kavatakse kogu ulatuses katta korraliste eelarvete summadega, kuna mujal kavatakse katta need summad osalt erimaksudega, osalt on aga veel katmata.

Väljakuile ja haljasaladele on arvatud kulutada 1 814 070 kr., millest Tallinnale langeb 928 000 kr. ja Tartule 306 000 kr., kokku 1 234 000 kr. ehk 68%, kuna teistele linnadele — 580 070 kr. ehk 32%.

Korralise eelarve summadega suudavad linnad katta vaid 454 000 kr., kuna 1 360 070 kr. on puudu.

Tänavate valgustuse sisseseadmiseks ja korrahoidmiseks on arvestatud kulusid 508 050 kr., millisest summast Tallinn kavatakse kulutada 420 000 kr. Tartu siin kulusid pole näidanud. Arvatavasti loodetakse siin läbi saada praeguste ressursidega. Ka Tallinn loodab katta oma kulud korralise eelarve summadega, kuna teistel linnadel on puudu 85 250 kr.

Ujulaste ja avalikkude käimlate ehitamise kuludeks on arvatud 266 150 kr., sellest ujulate ja supelrandade alal 162 650 kr. ja käimlate alal 103 500 kr. Viimases summas on ka Tallinna 60 000 kr. Uusi ujulaid ehitada või vanu laiendada ehk ümber ehitada kavatsevad Tartu, Pärnu, Valga, Rakvere, Võru, Petseri, Tapa, Paide, Kärkla, Suure-Jaani ja Keila. Teiste linnade kavust erineb veidi Haapsalu oma, kus on arvatud 10 000 kr. nn. Aafrika plaazi pikendamiseks ja kalda ühendamiseks Uuemõisa jalgteega ja 3000 kr. kioskite ja supelkabiinide ehitamiseks Suurele Holmile.

Avalikkude käimlate juurdeehitusi on ette näinud Tallinn, Pärnu, Valga, Võru, Petseri, Haapsalu ja Otepää. Nagu teada, jätavad avalikud käimlad kõigis meie linnades väga palju soovida. On tungivalt vajalik teostada siin radikaalset parandust.

Mis puutub kulude katmisse, siis

84 350 kr. loodetakse saada korraliste eelarvete summadest, kuna katmata on 181 800 kr.

Kalmistute korraldamine nõuab Pärnult, Viljandilt, Valgalt, Rakverelt, Türiilt ja Suure-Jaanilt 83 000 kr. Korralisest eelarvest suudab siin vaid Rakvere kulutada 3000 kr., kuna muu osa on katmata.

Mitmesuguseist heakorra ala korraldusist võiks nimetada Narva kavatsusist kulutada rootsiaegsete bastioonide ja müüride parandamiseks 50 000 kr. ja maaaluste käikude restaureerimiseks, arvatavasti turismi huves, 10 000 kr. Pärnu kavatseb kulutada linna väljakute ja haljasalade kaunistamiseks kunstiesemetega 23 000 kr. Rakvere näeb ette Vallimäe kordaseadmiseks, nagu betoontrepi, ripsilla ja vaatetorni ehitamine, 37 500 kr. Haapsalu näeb ette lossi varemete remontimiseks, mitmesuguste mälestusmärkide püstitamiseks ja kasvuhuone ehitamiseks — 48 500 kr.

Tab. 4. Haridus.
Kooli- ja rahvamajade ehitamine.

Linnad	Ettenähtud kulude üldsumma, kr.	Kulude katmise allikad			
		Korraline eelarve, kr.	Oma fondid, kapitalid, kr.	Riigi toetused, kr.	Katmata, kr.
Tallinn	1 796 000	—	718 400	—	1 077 600
Tartu	1 986 000	—	—	—	1 986 000
Narva	560 000 ¹⁾	75 000	—	—	485 000
Pärnu	660 000	—	—	—	660 000
Nõmme	400 000	—	—	—	400 000
Viljandi	285 500 ²⁾	—	—	—	285 500
Valga	230 000	—	—	—	230 000
Rakvere	461 300 ³⁾	100 000	—	120 000	241 300
Võru	198 000	—	—	—	198 000
Petseri	90 000	—	—	—	90 000
Haapsalu	100 000 ⁴⁾	—	—	—	100 000
Tapa	196 800	—	—	—	196 800
Paide	25 000 ⁵⁾	12 500	—	—	12 500
Türi	115 000	—	—	—	115 000
Põltsamaa	5 000 ⁶⁾	—	—	—	5 000
Mustvee	87 000	—	—	—	87 000
Otepää	7 000	—	—	—	7 000
Sindi	140 000 ⁷⁾	—	—	—	140 000
Antsla	12 000 ⁸⁾	—	—	—	12 000
Suure-Jaani	55 000	—	—	—	52 000
Kokku	7 409 600 ⁹⁾	187 500	718 400	120 000	6 383 700

1) Sellest muiks hariduskuludeks 5000 kr.

2) Sellest rahvamaja ehituse kuludeks 50 000 kr.

3) " " " " 240 000 kr.

4) Rahvamaja ehituse kuludeks.

5) Keskküte.

6) Lasteaia ruumide ehituse kuludeks.

7) Sellest rahvamaja ehituse kuludeks 40 000 kr.

8) Algkooli võimlemissaali ehituse kuludeks.

9) Sellest koolimajade ehitamise kuludeks 6 974 600 kr.

Linnad	Otstarve	Ettenähtud kulude üldsumma, kr.	Kulude katmise allikad			
			Oma fondid, kapitalid, kr.	Riigi toetused, kr.	Laenud, kr.	Katmata, kr.
Tallinn	Keskhaigla väljaehitus	2 510 000	220 000	846 000	—	1 444 000
	II Haigla laiendus	140 000	—	—	—	140 000
	Emadenõuandja, vaeste-ambulaatoriumi jne. ehitus	250 000	—	—	—	250 000
	Eraldusmaja ehitus	50 000	—	—	—	50 000
		2 950 000	—	—	—	1 884 000
Tartu	Haiglate ehitus	363 000	—	—	—	363 000
Narva	Haiglate ehitus	300 000	—	70 000	—	230 000
	Mustuse väljaveo ümberkorraldus	5 000	—	5 000	—	—
	Sauna ehitus	20 000	—	—	20 000	—
		325 000	—	75 000	—	—
Pärnu	Haigla juurdeehitus	170 000	—	—	—	170 000
	Desinfektsioonikambri ehitus	10 000	—	—	—	10 000
	Bakterioloogilaboratooriumi ehitus	10 000	—	—	—	10 000
	Sauna ehitus	80 000	—	—	60 000	—
	Võimla „	150 000	—	—	—	150 000
	400 000	—	—	—	340 000	
Nõmme	Tiisikushaigete-eraldusmaja ehitus	72 000	—	—	—	72 000
Viljandi	Haigla krunt	50 000	—	—	—	50 000
	„ juurdeehitus	150 000	—	—	—	150 000
	„ sisustus	50 000	—	—	—	50 000
	Võimla ehitus	75 000	—	—	—	75 000
		325 000	—	—	—	325 000
Valga	Desinfektsioonikambri ehitus	20 000	—	—	—	20 000
	Võimla II korra ehitus	25 000	—	—	—	25 000
	Sauna ehitus	70 000	—	—	70 000	—
		115 000	—	—	—	45 000
Rakvere	Haigla ehitus	750 000	—	675 000	—	75 000
Võru	Haiglate ehitus	59 000	—	—	—	49 500
	Sauna ja võimla ehitus	115 000	—	—	80 000	35 000
		164 500	—	—	—	84 500
Haapsalu	Ambulantsi ehitus	5 000	—	—	—	5 000
	Laboratooriumi sisustus	3 000	—	—	—	3 000
		8 000	—	—	—	8 000
Tapa	Haigla ehitus	90 000	—	—	—	90 000
Paide	Haigla ehitus	130 000	—	—	—	130 000
	Sauna „	40 000	—	—	40 000	—
	Võimla „	40 000	—	—	—	40 000
		210 000	—	—	—	170 000
Türi	Ambulaatoriumi ehitus	3 000	—	—	—	3 000
	Laboratooriumi sisustus	2 000	—	—	—	2 000
		5 000	—	—	—	5 000
Põltsamaa	Sauna ehitus	40 000	—	—	40 000	—
Mustvee	Ambulaatoriumi ehitus	10 000	—	—	—	10 000
Otepää	Sauna ehitus	30 000	—	—	30 000	—
	Võimla „	20 000	—	—	—	20 000
		50 000	—	—	—	—
Siidi	Haigla ehitus	70 000	—	—	—	70 000
Antsla	Sauna ehitus	20 000	—	—	20 000	—
Suure-Jaani	Sauna ehitus	6 000	—	—	6 000	—
Keila	Sauna ehitus	30 000	—	—	30 000	—
	Kokku	6 003 500 ¹⁾	220 000	1 596 000	396 000	3 791 500

1) Sallee haiglate ehitamiseks 4 822 500 kr.

Hariduskuludeks (vt. tab. 4, lk. 88) ettenähtud üldsummast — 7 409 600 kr. — on 6 974 600 kr. koolimajade ehitamise kulusid, kuna 435 000 kr. rahvamajade ja rahvaraamatukogude hoonete ehitamiseks.

Koolimajade ehitamise kulude üldsummast langeb Tallinnale 1 796 000 kr. ja Tartule 1 986 000 kr., kokku 3 782 000 kr. ehk 54,2 %, kuna teistele linnadele 3 192 600 kr. ehk 45,8 %.

Välja arvatud Keila ja Kärddla, rõhutada kõik teised linnad, kes esitasid perspektiivkava, uute koolimajade ehitamise vajadust.

Koolimajade ehitamise kulude katmine on raskemaid probleeme. On selge, et ilma riigi toetusteta või soodsal tingimusil saadavate laenudeta Koolimajade Ehituslaenu Fondist pole linnadel mingit väljavaadet katta sel alal teha kavatsitavaid kulusid, sest katmata kulude summa ulatub 6 383 700 kroonini.

Tervishoiukuludeks (vt. tab. 5, lk. 89) on ette nähtud 6 003 500 kr., millest haiglate ehitamise kuludena on kalkuleeritud 4 822 500 kr. Selles summas on Tallinna kulusid 2 650 000 kr. ja Tartu omi 363 000 kr., kokku 3 013 000 kr. ehk 62,4 %. Teistele linnadele langeb neid kulusid 1 809 500 kr. ehk 37,6 %. Samuti kui koolimajade ehitamisel, ei saa linnad ehitada riigi toetusteta ka haiglaid. Katmata summased on siin 3 791 500 kr.

Peale haiglate on rida linnu võtnud perspektiivkavva ka saunade ehitamise, näiteks Narva, Pärnu, Valga, Võru, Paide, Põltsamaa, Otepää, Antsla, Suure-Jaani ja Keila. Saunadele tuleb vaadata, kui ettevõttele, mis end ise peaksid ülal pidama ja mille ehitamise kulud tuleksid katta laenudega.

Linna planeerimine ühes linna territooriumi mõõtmisega vastavalt Maamõõteseaduse nõudeile on päevakorras pea igal linnal.

Tab. 6. Linna planeerimine.

Linnad	Ettenähtud kulude üldsumma, kr.	Kulude katmise allikad		
		Korraline eelarve, kr.	Erimaksud, kr.	Katmata, kr.
Tallinn . . .	1 490 000	—	1 200 000	290 000
Tartu . . .	557 000	—	100 000	457 000
Pärnu . . .	72 000	—	30 000	42 000
Viljandi . . .	62 500	—	15 000	47 500
Valga . . .	33 000	—	10 000	23 000
Rakvere . . .	46 400	5 700	10 000	30 700
Võru . . .	30 800	9 800	—	21 000
Petseri . . .	16 240	8 000	—	8 240
Haapsalu . . .	89 000	—	4 000	85 000
Tapa . . .	5 000	—	2 000	3 000
Paide . . .	25 000	—	—	25 000
Türi . . .	1 600	—	—	1 600
Otepää . . .	10 000	—	5 000	5 000
Sindi . . .	10 000	—	5 000	5 000
Kärddla . . .	1 050	1 050	—	—
Keila . . .	60 000	—	30 000	30 000
Kokku	2509 590	24550	1 411 000	1 074 040

Üldsummast — 2 509 500 kr. — langeb Tallinnale 1 490 000 kr. ja Tartule 557 000 kr., kokku 2 047 000 kr. ehk 81,5 %, teistele linnadele — 462 500 kr. ehk — 18,5 %. Korraliste eelarvete summadega suudetakse katta vaid 24 550 kr., linna mõõtmise erimaksust saadavaist summadest (linna mõõtmise puhul) — 1 411 000 kr., kuna katmata kulusid on 1 074 040 kr.

Raekoda või linna administratiivhoonet kavatsesvat ehitada 7 linna — Tallinn, Tapa, Türi, Mustvee, Otepää, Jõgeva ja Suure-Jaani. Pärnu ja Paide kavatsesvat

Tab. 7. Raekojad.

Linnad	Ettenähtud kulude üldsumma, kr.	Kulude katmise allikad	
		Korraline eelarve, kr.	Katmata, kr.
Tallinn . . .	2 000 000	1 000 000	1 000 000
Pärnu . . .	225 000 ¹⁾	—	225 000
Tapa . . .	35 000	—	35 000
Paide . . .	40 000 ¹⁾	—	40 000
Türi . . .	70 000	—	70 000
Mustvee . . .	25 000	—	25 000
Otepää . . .	35 000	—	35 000
Jõgeva . . .	25 000	—	25 000
Suure-Jaani . . .	25 000	—	25 000
Kokku	2 480 000	1 000 000	1 488 000

1) Juurdeehitus.

juurdeehituse teel laiendada seniseid raekodasid. Üldsummast — 2 480 000 kr. — langeb ka siin lõviosa Tallinnale — 2 000 000 kr. ehk 80,6 %, kuna teistele linnadele — 480 000 kr. Tallinn loodab korralise eel-

arve korras, s. o. moodustades erifondi raekoja ehitamiseks ja määrates iga aasta fondi 100 000 kr. kümne aastaga koguda 1 000 000 kr. Teistel linnadel on raekoja ehitamise kulu täiesti katmata.

Tab. 8. Linna maad, majad ja mõisad.

Linnad	Nimetused	Ettenähtud kulude üldsumma, kr.	Kulude katmise allikad		
			Korraline eelarve, kr.	Laenud, kr.	Katmata, kr.
Tallinn	Lillepi-Varaallika maad	25 000	25 000	—	—
Partu	Mõisad	53 500	53 500	—	—
Pärnu	Mõisad ja metsad	477 100	—	477 100	—
Rakvere	Majad	24 200	21 100	—	3 100
Haapsalu	Suvilad ja maad	50 000	2 000	48 000	—
Antsla	Karjamaad	8 000	—	8 000	—
Kokku		637 800	101 600	533 100	3 100

Linna maad, majad ja mõisad nõuavad kulusid 637 800 kr. Sellest summast langeb Pärnu mõisade ja metsade arvele 477 100 kr. ehk 74 %, teiste linnade vastavale alale — 160 760 kr. Linnade kinnisvarade korrashoidmine peaks toimuma kor-

raliste eelarvete summadega, suuremad investeerimised aga laenude abil. Perspektiivkava järgi on arvatud katta esimese allikaga 101 600 kr., kuna laenuga 533 100 kr. Katmata on selle ala kulusid 3100 kr.

Tab. 9. Kulude katmise allikad.

Alad	Ettenähtud kulude üldsumma, kr.	Kulude katmise allikad						
		Korraline eelarve, kr.	Oma fondid, kapitalid, kr.	Riigi toetused, kr.	Laenud, kr.	Erimaksud, kr.	Katmata, kr.	
Linna planeerimine	2 509 590	24 550	—	—	—	1 411 000	1 074 040	
Tervishoid	6 003 500	—	220 000	1 596 000	396 000	—	3 791 500	
Haridus	7 409 600	187 500	718 400	120 000	—	—	6 383 700	
Hoolekanne	1 456 000	195 500	—	—	—	—	1 260 500	
Heakord	16 983 095	3 286 050	—	4 542 100	—	1 287 640	7 867 305	
Turuhooned ja turud	2 925 000	2 000	—	—	2 256 000	—	667 000	
Raekojad ja administratiivhooned	2 480 000	1 000 000	—	—	—	—	1 480 000	
Linna maad, majad ja mõisad	637 800	101 600	—	—	533 100	—	3 100	
Linna ettevõtted	22 006 800	2 263 000	5 250 000	—	13 978 500	454 000	61 300	
Kokku		62 411 385	7 060 200	6 188 400	6 258 100	17 163 600	3 152 640	22 588 445

Ülaltoodud tabelis on toodud andmed kulude katmise allikaist, millest nähtub, et perspektiivkavade kulusid võiks katta

- a) korralise eelarvega 7 060 200 kr.
- b) oma fondist ja erikapitalist 6 188 400 „
- d) laenudega (uute ettevõtete asutamiseks ja

- olemasolevate laiendamiseks) 17 108 600 „
- e) riigi toetustega (lubatud toetused haiglate ja koolimajade ehitamiseks ja peale selle Teedekapitalist) 6 258 100 „
- f) heakorraerimaksud 3 152 640 „

Kokku 39 787 940 kr.

Seega on katmata kulusid 24 384 823 kr.

Tekib küsimus, kas pole siin tegemist sellise suure summaga, mille kandmine käib linnadele üle jõu ja kas ei muutu ka nende võlakoores nii suureks, et linnu ähvardab alati majanduslik kokkuvarisemine.

Vanade linnade kinnis- ja vallasvara üldväärtus võrdub (bilansside järgi) 89 919 658 krooniga, tegelikult on see aga arvatavasti kuni kaks korda suurem. Võlgade üldsumma võrdub 9 659 245 krooniga. Tähendab linnade võlakoores on keskmiselt 10,7 % nende varanduse üldväärtusest.

Kui nüüd arvestada, et perspektiivkava teostamisega tõuseb linnade varanduse üldväärtus 64 000 000 kr. ja võlakoores 17 000 000 kr. võrra, siis perspektiivkava teostamise lõpul oleks linnadel varandust üldse 153 919 658 kr. väärtuses ja võlgu 26 659 245 kr. ehk 17,3 % varanduse üldväärtusest. Sellist võlakooresmat aga ei saa kuidagi pidada hädaohhtlikuks. Mujal maailmas on linnade võlakooresmitu korda kõrgem ülaltähendatud normist. Katmata kulude liigis on summased, mis on võetud sisse tingimusi, s. o. need ehitused teostatakse siis, kui saab riigilt toetust vähemalt 50 % ulatuses ehituskuludest. Sellesse liiki kuuluvad haiglad 4 822 500 krooniga, koolimajad 6 974 700 krooniga ja vanade- ja lastekodud 1 260 500 krooniga, üldsummas 13 157 600 kr., millest 50 % ehk 6 478 000 kr. jääks linnade eneste kanda. Kui riigil osutub võimalikuks anda linnadele sellisel määral toetusi, siis jääks katmata kulusid vaid 16 059 645 kr. Vastasel korral aga peaks kõigi selle liigi kulude katmiseks tõstma linnade tulusid, andes neile vastaval määral uusi tuluallikaid. See on igal juhtumil möödapääsmatu, kui tahetakse linnade arenemist soodustada sedavõrt, et nad suudaksid täita seadusega neile sunduslikuks tehtud ülesandeid ja ühes sellega tõsta linnade tervishoiulisi elutingimusi niivõrt, et meil suremuskoeffitsient langeks vähemalt 9-le ja seega tõmmataks kindel piir linnade elanikkonna väljasuremisele.

Lähtudes oletusest, et riik ei saa anda tähendatud määral toetusi haiglate, koolima-

jade ja laste- ja vanadekodude ehitamiseks, peaksid linnad oma perspektiivkava täitma peamiselt korralise eelarve summadega. Kuna katmata kulusid on üldse 24 384 823 kr., tuleks linnade igaaastased tulud suurendada 2 400 000 kr. võrra.

Eesti Linnade Liidu arvates on võimalik ammutada sellist summat järgmisist allikaist;

- 1) Väärtustõusumaksu kehtimapanekul, mis umbkaudse arvutuse järgi annaks linnadele keskmiselt aastas 192 000 kr.
- 2) Kohalikkude oludega tihedas seoses oleva põhiarimaksu tervelt omavalitsusile andmisel. 1937./38. a. said linnad 281 990 kr., s. o. üle kolmandiku linnades laekunud üldsummast; saades seda maksu endale 100 % ulatuses, suureneksid linnade tulud aastas 563 980 kr.
- 3) Kehtiva Linnaseaduse §§ 177, 268, 269, 270 ja 271 põhjal võivad linnad võtta kaubamaksu siseveeteil linna ja linnast välja veetavalt kaupadelt. Arvestades kahe linna teadumusi, võiks arvata, et seda maksu laekuks keskmiselt à 1 kr. elaniku kohta aastas, s. o. 367 000 kr.
- 4) Trahterimaksu reform, mida teostati 1935. a., vähendas tunduvalt linnade tulu sellest maksust. Kuna linnad ise, arvestades majanduslikku kriisi, olid vähendanud juba maksu, tundus trahterimaksu vähendamine eriti valusana. Trahterimaksu laekus vanades linnades
1930./31. a.—636 651 kr.,
1935./36. a.—415 000 kr.,
1936./37. a.—320 326 kr.
Trahterimaksuseaduse § 5 tähendatud normid tulek-

sid ümber kujundada nii, et seda maksu laekuks linnadele 20 % võrra rohkem.

See annaks 64 065 kr.

Kõik need allikad kokku annaksid aastas 1 187 045 kr. Seega on veel katmata 1 251 437 kr. Seda puudujääki on Eesti Linnade Liidu arvates võimalik katta sel teel, et reformitakse kogukonnamaks, muutes selle kogukonna tulumaksuks, võttes ühtlasi revideerimisele ka tulumaksu normide progressiooni, mis kehtival kujul on füüsiliste isikute suhtes väga terav ja takistab kogukonna tulumaksu sisseseadmist.

On täiesti arusaadav, et uute haiglate, koolimajade, kodude ja muude ehitiste püstitamine mõjustab kaudselt ka linnade jooksvate kulude tõusu. Neid lisakulusid loodavad linnad katta kinnisvaramaksust laekuvate summade suurenemisest.

Eriliselt tuleb käsitleda tab. 2 tähendatud 17 113 600-kroonise laenu küsimust. Eesti Linnade Liidu arvates on võimalik ja tarvilik ühes selllega lahendada linnaomavalitsuste pikaajegse krediidi küsimust kogu ulatuses.

Linnaomavalitsuse igal juhtival tegelasel, tuleb sageli kokku põrgata küsimusega — milliste ressursidega võib ehk tuleks teostada seda või teist kapitaalset uuendust, kust võtta selleks raha. Ja nii sageli tuleb loobuda sellekohase rahaallika puudusel uuenduse — olgu kas või hädavajalikugi — teostamisest ehk lükata see edasi n.-ö. „paremate aegade ni“. Eriti raske, võrreldes välisriikidega, on selles asjas Eesti linnaomavalitsuste seisund. Välisriikides tarvitatakse erakorraliste kulude katteks väga mitmesuguseid mooduseid, kuna Eestis pole pea üldse olemas kindlat moodust, sest ei saa ju selleks arvata Pikalaenu-pangast raskeil tingimusil ja väga piiratud ulatuses saadavat krediiti. Ometi evib pikaajegne krediit kommunaalmajapidamise moderniseerimises, selle kultuurilise taseme ja elanikkonna üldiste heakorraolude tõstmises väga suure tähtsuse. Suurte jõupingutustega on iseseisvusaastail linnades teostatud nii mõndagi kõrgestihinnatavat, kuid siiski oleme veel kaugele maha jäänud Lää-

ne-Euroopa riikide kommunaalkultuurist. Uheks tähtsamaks põhjuseks on siin olnud ja on praegugi pikaajegse krediidi puudumine. Ilma selleta ei saa otstarbekohaselt ja plaanikindlasti ajada kommunaalpoliitikat, s. t., ka ette näha ja luua eeltingimusi seks, et kiiresti areneva elu poolt järjest päevakorda tõstetud uute ülesannete ja probleemide lahendamine toimuks otstarbekalt ja kooskõlastatult linna majapidamise üldise joonega.

Kuidas on välisriikides korraldatud linnaomavalitsuste pikaajegne krediit, on lähemalt kirjeldatud ajakirjas „Linnad ja Alevid“ nr. 4/5 — 1937, artiklis „Linnaomavalitsuste pikaajalise krediidi küsimus“. Seetõttu alljärgnevas selle juures ei peatuta.

Vene ajal oli linnadel võimalus saada pikaajegset krediiti „Linnade ja semstvot krediidi kassast“. Sellest asutisest on saanud krediiti ka mõned Eesti linnad. 1917. a. likvideeriti see asutis ja selle asemele kutsuti ellu „Linnade ja semstvot krediidi riigipank“. Selle panga põhikiri nägi ette nii pika-, kui ka lühiaegsete laenude andmist omavalitsusile. Pikaajegseid laene võis saada täpselt kindlaksmääratud otstarbeks kinnisvarade, seadmete ja ettevõtete soetamiseks, kordaseadmiseks ja laiendamiseks, samuti ka enne panga asutamist tehtud laenude ja lühiaegsete kohustega kapitaalsete investeerimiste kustutamiseks. Lühiaegseid laene võis pank anda peamiselt laenuvõtja jooksvate ressurside tugevdamiseks ja erijuhtumeil ka linna majapidamise muiks otstarbeiks, kusjuures viimaseid tuli täpselt ära määrata. Pangale anti õigus realiseerida linna- ja aleviomavalitsuste ja semstvoasutiste obligatsioonilaene.

Panga põhikapitaliks määrati 30 000 000 rubla ja tagavarakapitaliks — „Linnade ja semstvot krediidi kassa“ tagavarakapitalid ja peale selle igaaastased juurdearvamised $\frac{1}{3}$ suuruses panga puhaskasust.

Pikaajegseid laene pidi pank andma oma obligatsioonidega nimeshinnaga 10, 15, 20, 25, 30, 35 või 40 aasta peale. Panga obligatsioonid realiseeris pank ise.

Panga juhtivaiks organeiks olid 1) panga nõukogu ja 2) panga juhataja ja ta kaks abi.

Panga nõukogu koosnes panga juhatajast, ta kahest abist, 1 rahaministeeriumi esindajast, 1 siseministeeriumi esindajast ja 4 linnade ja semstvote esindajast.

Kui nüüd asetada küsimus — milline linnade pikaäegse krediidi korraldus on Eestile sobivaim, siis võiks kõnesse tulla kaks moodust:

Esimene — eriline riigipank pika- ja lühiaegse krediidi andmiseks omavalitsusile, võttes panga põhikirja väljatöötamisel eeskujuks Vene 1917. a. „Linnade ja semstvote krediidi riigipanga“ põhikirja. Selle mooduse paremus seisneb selles, et panga põhikapitali moodustamine toimub riigi poolt, ja omavalitsusile pole panga organiseerimisega seotud raskusi.

Teine moodus — ühistegelisel alusel vastastikune krediitpank „*Crédit Communal de Belgique*“ taoline. Selle panga põhikirja eeskujul ja käsitelles tuntud prof. P. Hensel'i „Linnade ja semstvote panga põhikirja kava“, on Eesti Linnade Liit välja töötanud kommunaalpanga põhikirja, kuid jättes panga ülesandeks vaid linnade krediteerimist. Pole mingit kahtlust, et kui kommunaalpanga ellukutsumise mõte leiab heakskiitmist Vabariigi Valitsuse poolt, siis tehnilisi raskusi selle teostamisel ei ole. Muidugi tuleb alata väiksel, kuid juba mõne aasta pärast kasvaks selle asutise tähtsus niivõrt, et ta muutuks määravaks teguriks linnade pikaäegse krediidi korralduses.

Kuid sellega pole veel küsimus lahendatud kogu ulatuses. Teatavasti on praegu linna pank olemas vaid kahel linnal — Tallinnal ja Tartul. Linna panga vastu on elanikkonna laiemais kihtides suur usaldus. Nende pankade edukas tegevus on iga aastaga kasvamas.

Ühelt poolt on tähtis, et kommunaalpangal oleks kindel side ka meie keskmiste linnade majandusringkondadega. Tallinna ja Tartu suhtes teostaksid seda sidet vastavate linnade pangad. Teiselt poolt osutub väga tähtsaks mobiliseerida ka väiksemaid kapitale linna kogukondade ülesehitavale tööle ja luues ka II astme linnade elanikkude keskile krediidi saamise võimalusi, elustatakse

ja kiirustatakse sellega nende linnade majanduselu. Kuid meie II astme linnadel — Narval, Pärnul, Rakverel ja Viljandil — pole oma linna panka ja ültähendatud sihtide taotlemiseks oleks selliste pankade asutamine neis linnades hädavajalik. On loomulik, et on oodata teiste pankade vastuseisu motiividel, et panku on juba liiga palju ja uute juurdeasutamisega kallineb krediit ja seega ei kergendata, vaid vastuoksa raskendatakse olundit. See väide oleks iseendast väga kaaluv, kui poleks teada, et väga suured summad pole üldse veel pankadesse hoiule antud ja on peidus n.-ö. „sukasääres“. Ja tuua neid kapitale sealt välja ja rakendada kasulikule tööle, on suutelised vaid suure usalduse evivad linna pangad. Seetõttu võib olla kindel, et linna pankade juurdeasutamisega võidavad ka juba olemasolevad pangad, sest kohalikku majandusellu tuuakse rohkem aktiivset kapitali, mis omakorda ei jäta mõjustamast linna üldist majanduslikku ringkäiku.

Väikeste kapitalide mobiliseerijaiks pole üksi pangad, vaid ka linnade hoiukassad. Selliseid krediitasutisi meil kahjuks veel pole olemas, kuid mitmes välisriigis ja ka meie naaberrriigis Lätis on nad olemas ja töötavad suure eduga kas kommunaalkrediidi abiteguritena või korteriküsimuse lahendamisel peateguritena. Kuigi neis riikides on olemas ka riigi hoiukassad, pole kunagi olnud kuulda, et need asutised võiksid vastastikku konkureerida. Väitma peab just ümberpöördu — mida rohkem hoiukassasid seda parem.

Võttes eeskujuks Läti linnade hoiukassade põhikirja, koostas Eesti Linnade Liit ka Eesti linnade hoiukassade põhikirja kava.

Arvestades kõike ülaltoodut, peab jõudma kindumusele, et linnade heakorra, tervishoiu, koolimajade olundi ja üldse kultuurelu tõstmise nõuab terve rea abinõude käsilevõtmist, esimeses järjekorras linnade jooksvate tuluallikate suurendamise näol ja teises — ka tulevaste põlvete kaasatõmbamist ülesehitavale tööle, teostades suuremaid uuendusi pikaäegsete laenude abil, mille tasumisest ka need põlved osa võtaksid.

Hiljuti kehtimapanud Linnaseaduse üheks sihiks on muuta linnaomavalitsused teovõim-

samaks, milleks linna juhtivale organile — linnapeale (linnavanemale) on antud suur võim. Formaalne eeldus edukaks tegevuseks on seega olemas. Puudub aga rahaline alus, et teostada need hädavajalikud uuendused, mida nõuab kohalik elu ja rahva kultuurilise taseme suur tõus.

Kui esimesel pilgul paistab, et linnade perspektiivkavad on vaid unistused, mida võib panna kannatlikule paberile, siis analüüsid linnade olundit lähemalt, peab jõudma kindumisele, et perspektiivkavas on vaid piiratud hädavajalikemaga. Kulude summa võib paista küll suurena, kuid selles peegeldub me linnade mahajäämine kommunaalkultuuri isegi väga mõõdukate nõuete seisukohalt, eriti nende rahanduselise võime suhtes. Kuigi perspektiivkavade tähtsaimaks eel-

duseks on linnade tuluallikate suurendamine ja pikaajase krediidid korraldamine, millised eeltingimused on olemas igas kultuurriigis, isegi neis, kus rahva jõukus ületab mitmekordselt meie linnade elanikkonna majandusliku jõukuse. Arvestades seda ettevõtetust, millega on perspektiivkavad linnade poolt koostatud ja hinnates kavades ettenähtud üldsummat me linnade majanduselise võime seisukohalt, peab ka siin jõudma otsusele, et kulud ei ületa linnade kandevõimet. Muidugi võib ühe või teise linna suhtes tekkida kahtlus, eriti mõne väikese linna kohta, kas seal pole siiski liialdatud, kuid väikestes linnades on tegemist väikeste summadega ja korrigeerides ning kärpides neid summasid, ei muudeta siiski palju kulude üleriigilist summat.

Eesti Linnade Liidu tegevusest.

Eesti Linnade Liidu juhatuse koosolekul 27. oktoobril 1938 V. S m e t a n i n refereeris linnavolikogu kodukorra kavast.

Arutanud seda, o t s u s t a t i selle üksikud paragrahvid ümber redigeerida ja seärele esitada kava Siseministeeriumile.

A. M a r a m a a refereeris linna panga asutamisest II astme linnades.

Arutanud küsimust, o t s u s t a t i pooldada linna panga asutamist II astme linnades ja saata ses asjas delegatsioon majandusministri juurde.

Siseministeerium saatis ELL seisukohavõtmiseks vallaametnikkude kogude põhikirja, teatades, et siseminister pooldavat omavalitsusteenijate organiseerimist avalik-õiguslikul alusel sellisel, et tähendatud organisatsioon kuuluks kõik valla-, linna- ja maavalitsusteenijad maakonna piirkondade järgi, kusjuures Tallinna ja Tartu linn võiks evida iseseisvad kogud.

Arutanud küsimust ja arvestanud ELL liikmete arvamusi, o t s u s t a t i tunnustada otstarbekohatuks kõigi valla-, linna- ja maavalitsusteenijate koondamist ühte üleriigilisse organisatsiooni ülalmainitud põhikirjas tä-

hendatud avalik-õiguslikul alusel. Kui aga siiski tahetakse omavalitsusteenijaid organiseerida sel alusel, võiks see toimuda vaid koja kujul, kusjuures linnateenijad peaksid moodustama omaette sektsiooni.

V. S m e t a n i n refereeris linnade perspektiivkavast ja maksuseaduste reformist.

Kuna perspektiivkavade esitamisest on möödunud aasta ümber, o t s u s t a t i ELL liikmeilt pärida järele, millised osad esitatud perspektiivkavast on juba täidetud ja mis ulatuses ja millised uued kavatsused on vahepeal tekkinud.

Lõppkokkuvõtted tehtud, otsustati esitada need majandusministrile delegatsiooni kaudu, mis koosneks ELL finantskomisjonist.

Suure-Jaani Linnavalitsus palus ELL astuda samme, et Linnaseaduse § 351 põhjal linnaomavalitsusil lasuva küüdi- ja tapikohustuse täitmise eest makstaks tasu, nagu enne 1. maid 1938, s. o. Linnaseaduse kehtimapanekut.

Kaalunud küsimust ja arvestanud asjaolu, et see kohustus ei lasu omavalitsusil ühtlaselt, kuna seda täidavad vaid väiksemad omavalitsused, kelle majanduslik olnud on

niigi raske, o t s u s t a t i paluda Siseministeriumi leida võimalusi maksta linnaomavalitsusile küüdi- ja tapikohustuse täitmise eest tasu endise korra järgi, s. o. jala 12 s. km ja vahistatuile raudteepilet.

Suure-Jaani Linnavalitsus palus ELL astuda samme, et ka uutes linnades — endisisaleveis, kus ei ole politseiarestimaja, linnaomavalitsusile tasutaks vahistatute ajutiseks kinnipidamiseks tarvilikkude ruumide ehitamise ja korrashoidmise kulud, mis lasuvad neil Linnaseaduse § 351 põhjal, nagu on tasutud need kulud vanemais väikelinnades.

Kaalunud küsimust ja arvestanud uute linnade — endiste alevite rasket majanduslikku olundit, o t s u s t a t i paluda Siseministeriumi astuda samme, et linnaomavalitsusile tasutaks politseiarestimajade soetamise, korrashoidmise ja muud majanduskulud, kusjuures arvati, et küsimus laheneks otstarbekohaselt, kui pandaks uuesti kehtima Vangistusseadustiku §§ 184—188 ettenähtud kord, milline kord kaotati Vangistusseadustiku muutmise seadusega.

Suure-Jaani Linnavalitsus palus ELL astuda samme, et mudetaks siseministri korraldus, millega kohustati linnavalitsusi neis linnades, kus ei asu politseikomissari, toimetama sõjaväeteenistuskohuselisi registreerimisi ja reservlaste arvestamist ajutiselt edasi kuni küsimuse lahendamiseni.

Kaalunud küsimust ja arvestanud asjaolu, et alevite nimetamisega linnadeks tulu linnavalitsusile juurde uusi kohustusi ja töid, uute linnade majanduslik olund aga jäi endiselt raskeks ja see omakorda ei võimalda suurendada olevaid koostisi, mistõttu on selliste lisakohustuste ja tööde täitmine muutunud ülejõukäivaks, o t s u s t a t i paluda Siseministeriumi teha korraldust, et Sõjaväeteenistuse seaduse põhjal politseil lasuvad ülesanded pandaks politseiasutiste peale ka neis linnades, kus ei asu politseikomissari. Juhatumil, kui see peaks osutama mingil põhjusel võimatuks, tuleks leida võimalusi maksta nende ülesannete täitmise eest vastavat tasu palgatavaile lisatööjõudude või olevaile linnaametnikele tehtavate ületunnitööde eest.

Kroonika.

Ekskursiooniameti asutamine Jyväskylä.

Jyväskyläs linnavolikogu otsustas moodustada linna ekskursioniameti, kelle ülesandeks on kõik ekskursionidesse puutuvad küsimused ja tegevusalad ja kelle eriliseks ülesandeks on turismi väljakujundamine.

Soome linnade ja alevite elanikkude arv.

Elanikkuderegistri andmeil suurenes Soome linnade elanikkude arv 1937. a. jooksul 13 307 ja alevite elanikkude arv — 4 059 elaniku võrra. Mitte kõigis linnades pole elanikkude arv kasvanud, vaid seitsmes linnas on elanikkude arv aasta algul ja lõpul täpselt võrdne, kuna kaheksas linnas on elanikkude arv kahanenud. Suurim on kahanemine Kemis, kus aasta lõpul oli 410 elanikku vähem kui aasta algul. Aasta

lõpuks jäi linnale siiski 18 617 elanikku. Teisis linnades on langemine väiksem — kõikjal alla sada.

Alevite elanikkude arv kasvas sama aja jooksul suurema järjekindlusega. 27 alevist langes elanikkude arv ainult neljas alevis, kusjuures suurim langus oli Riihimäel — 81 elaniku võrra.

1937. a. lõpuks elunes Soome linnades 708 792 ja aleveis 119 864 elanikku.

Linna tööliste suvikodu Viipuris.

Viipuri linnavolikogu otsustas ostuteel omandada linnale mõned kinnisvarad Samola küla juures ja sinna asutada suvikodu linna töölilisele. Selleks määrati 165 000 Smk. krediiti. Suvikodu maaala suurus on 6 ha Sellen asub üks suurem kolmekordne peahoone 12 toaga.

„Eesti Linnad“ **(end. „Linnad ja Alevid“)** **Eesti Linnade Liidu häälekandja**

ilmub 1938./39. a. XI aastakäiguna, avaldades artikleid ja teateid nii kodu- kui välismaade linna- ja alevi-omavalitsuste korraldusest ja elust, tutvustades nende kavatsuste ja saavutustega jne.

Ajakiri ilmub 10 korda aastas.

Numbri hind 25 s., aastakäigu (10 numbrit) —kr. 2.50.

Saadaval ka vanemad aastakäigud.

Toimetus ja talitus: Eesti Linnade Liit, Tallinn, Pikk 6
Telefon 431-58.

